

„ЗА ДА СТИГНА ДО ВАС, ИЗМИНАВАМ ОГРОМНИ ПРОСТРАНСТВА...“

Кирил Топалов

Призиването на поета е да бъде винаги в диалог със своята епоха и със своите съвременници. Но рядко ще почувствуваме изпълнението на този императив в съвременната ни литература така осезаемо, както е в поезията на Любомир Левчев. Може би защото той и в буквалния смисъл заговори с нас още в първата строфа на първата си стихосбирка — «Звездите са мои»:

— Да, мои са!
Говоря сериозно.
Не се усмихвайте така —
не ми ли вярвате?...

И още тук ни предупреди — за много неща ще се карам с вас, за много неща ще ви предизвиквам, много неща няма да ви простя. С това предупреждение навлезе в литературата не само той и може би затова преди десетина години се повдигнаха такива спорове за и против «новата» поезия, чийто може би най-виден представител беше Левчев. Тогава едни го възнесоха до възбег, други се опитваха да го съветват добронамерено, трети направо му заявиха, че е заел позиция, която никой не атакува. Но споровете и страстите отшумяха, еретическият свободен стих и младежката дързост получиха право на съществуване в поезията и днес, слава богу, никой няма да обвини в измама онзи, който каже една известна на всички истина — че Левчев е един от водещите поети на нашата съвременна литература.

Наистина непривична беше преди десетина-петнайсет години оная дръзка и непочтителна самонадеяност, с която дойде поколението на Левчев. Но не можеше и да бъде друго — защото това поколение беше призвано не само да хвърля в прозорците ни своите «неримувани павета», но и да бъде изразител на духа на новото време и без да скъсва с плодотворните традиции на създаденото преди него, да потърси художествения еквивалент на новите духовни измерения на личността. Затова бяха така силни възторгът и дързостта в тази поезия — така чисти и искрени, както бяха в литературата ни непосредствено след Девети септември, но вече с много по-голяма художествена дълбочина и по-широка философска проблемност. Един малък Девети септември, но на много по-високо естетическо равнище изживя нашата литература след Априлския пленум и Левчев беше един от най-талантливите представители на това щастливо поколение.

В същност, като четем сега стихосбирката «Звездите са мои», можем да се запитаме — че какво пък толкова страшно имаше в нея? Ами ако беше написал тогава «Интелигентска поема» или «Чо преди да остареея»? Като познаваме днеш-

ния Левчев, първата му книга може да ни се стори дори малко старомодна, «традиционна», с изключение може би само на дръзката поза. Звездите са мои — беше извикал тогава поетът и искаше непременно да повярваме в това. Но, изглежда, почти никой не му беше повярвал и още тук бе заложена дълбоката конфликтност на неговата поезия. Колкото самонадеяност, толкова и драматизъм имаше в това стихотворение, но малцина го разбраха. Всички виждаха хлапака, който ги предизвикваше дръзко, а може би по-важно беше другото — че във втората половина на стихотворението имаше един вопъл: «О, не завързвайте крилата на сърцето!» Този вопъл елиминира ефекта на предизвикателството и превърна привидната самоувереност в драма — в това беше истинският смисъл на стихотворението, в което поетът трябваше фактически повече да се оправдава, отколкото да напада. То изразяваше най-вярно и трагизма на едно отминаващо време, когато смелата мисъл трябваше да търси от деветдесет и девет извора доводи, за да се обоснове и оправдае, и трябваше да бъде много силна и вярна, за да победи. В няколко стиха тук бе заключена непобедимата мощ на комунистическата правда, която не се бои от дързостта, защото е родена от нея:

Ако не бяха дръзките мечтатели
и хората с безумните желания,
ако не съществуваха утопии,
ако не бяха лудите глави,
как би се вяло днеска знамето,
червеното,
със сърпа и със чука? . . .
Щом класата ме води на атака,
да бъдат дръзки моите мечти,
по-дръзки
от мечтите на Спартака!

Не, това не беше самонадеяна дързост, това беше конфликтна дързост, която съвсем не смяташе, че има да побеждава картонени кули и самоизмислени призраци. Имаше здрави, безпощадни кули и истински призраци. Не случайно в прекрасната «Песен за Гарсиа Лорка» поетът искаше да наточи една кастилска кама именно на надгробната плоча на големия испанец. Не бяха празни приказки и дупките от куршум или нож по собствената глава — тя знаеше достатъчно примери за цената на смелостта и честността.

В първата си стихосбирка Левчев откриваше конфликтността на своята поезия и започна да осъзнава онова късане на «интелигентските ни струни», което роди драматичността на цялата му поезия и я превърна в откровен спор с времето и човека за времето и човека.

Следващите книги донасяха винаги нещо ново — разширяваше се идейно-емоционалната амплитуда на неговата поезия и се задълбочаваха връзките ѝ с нашата съвременност, преодоляваха се позъорските настроения и се изграждаше характерният стил на Левчев. Ще бъде невярно, ако мислим, че е намаляла дързостта и категоричността на поета, че е спаднал тонусът на неговата вътрешна «самонадеяност». Овладяна е само външната показност, която понякога създаваше впечатление за фалшивост, зад парадната демонстративност е потърсено по-успешно вътрешно съдържание, зад видимите същности на нашия свят се открива неговата истинска стойност. Левчев пътува едновременно от себе си към света и от света към себе си, защото човекът е един микрокосмос, който е в едно и също време и частица, и най-вярно копие на големия космос, и ако не познава себе си, никога няма да разбере законите на заобикалящия го свят. С неумолимата категоричност на съвременното Левчев навлиза в нашия

свят, за да потърси сметка и на времето, и на нас, и на себе си. И верен докрай на оная романтична поривност, която ни е позната още от първите му стихотворения, той непременно ще ни убеди, че усмивката на осъдените на смърт е била усмивка за него, за нас, че оная жена наистина е тръгнала по нарисуваната на стената стълба към смъртта и свободата, че старият комунист наистина е въртял не само арестантското колело, но и човешката история.

Тази романтичност обуславя познатата ни космичност на чувствата и на кара поета да иска щастие, не по-голямо от сърце и не по-малко от вселена. Някога това действа като шок — защо пък чак като вселена? Защото човекът наистина се превърна в планетарен знак, защото измеренията на съвременната душевност не могат да бъдат други освен синхронни на общочовешкия смисъл на времето ни. Именно тук трябва да търсим проекциите на модерното светоусещане на Левчев. Може би тъкмо израз на това светоусещане е и характерната за него едроплановост на образите. Така намират своето естетическо оправдание и злоещите родословни корони на синьокръвните династии, чиито клони пълзят като пукнатини по небето, и огромните шосета на бъдещето, врящи в казаните на асфалтните бази и на душите ни, и невероятното безсъние, разкъсващо зениците на романтиците, и ожънатата ръкойка слънчеви лъчи, и оная жадувана приятелска усмивка, изкована от връхчетата на гръмоотводи, която като взрив би могла да вдигне целия свят във въздуха. И няма да ни звучи странно, че в «Алиенация» малките първолаци правят пъртина не като упорити къртици, заровени в снежния междуселски път, а

През Сибир,
през Клондайк,
и през нашите полюси,
понесли своята буква пластелинена,
едни такива — мънички колосчета. . .

В «Очакване» кратката усмивка на минаващата комета ще донесе загадката на раждащия се живот, а в една от последните стихосбирки на поета неговият рецитал трябва да бъде именно в огромния, подобен на кратер празен стадион, по чиито пейки са насядали три милиарда звезди.

Общочовешкият патос на тази романтичност придобива особен смисъл в стихотворенията, събрани в цикъла «Фантастични пътеписи» от антологичното издание на Левчев. Едно прелитане над земята може да побере всички тревоги и вълнения на неспокойния ни ден. И независимо дали тази тревога ще се vyplъти във Виктор, «белия негр» Роналд или в «самотните деца на Дж. Алфред Пруфрок», натъркаляни по стълбите и коридорите на гарите — това е нашата тревога, нашата гордост или позор.

Но Левчев не е нито космичен, нито кибернетичен поет, въпреки че търси често планетарната, космичната съизмеримост на човешките духовни ценности, въпреки че може да върви по «циклофазотронните алеи» на бъдещето, където «дезоксирибонуклеиново тъгуват електронноизчислителни герани», и в подзаглавие да обяснява химичните свойства на натриевия хлорид. В нашето време на техника и кибернетика той потърси другите — по-важните измерения на съвременната душевност — гражданската отговорност на човека пред човека и задължителната нравствена чистота на поривите. И не само обяви дуел на дехуманизиращия техницизъм, но и превърна в обсерватория за достигане до тайните на човешките болки именно «телескопите на своите рани». Зад често демонстрираната външна самоувереност и понякога дори плакатност, зад гръмкия тон трябва да търсим тъкмо тези телескопи, които почти винаги са отправени навътре, към скритите дълбочини на простата, обикновената и така сложна човешка душевност.

Гражданската развълнуваност на ранните стихотворения се превърна в основен, мажорен строй и на цялата му поезия. Истинското общество се изгражда само от пълноценни личности и Левчев никога не подцени силата на мислещата, интелектуално зрялата човешка индивидуалност за сметка на лозунговите фрази. «Великото единство» не е в обезличаването, а в обединяването на носещите точен свой смисъл и своя тежест човешки ценности. Не може между нас да няма нещо общо — настоява поетът, — щом сме залегнали на една и съща позиция. Но не само това общо е най-важното, наред с него и нашата вътрешна цялост като личности, граждани и комунисти е най-сигурната гаранция за това единство. Защото «във себе си единство да намериш — това е трудността» и ако се събираме с разкъсани души, от бръчките си ще направим само пропасти. И когато постигнем вътрешното единство, няма да е страшно, че ти обичаш тишината, а аз джаза, че очите и имената ни са различни — ние ще можем да бъдем на една позиция и да запазим «великото единство».

В душата на съвременника Левчев търси съхранени именно тези човешки стойности, които ще му дадат право да се нарече гражданин на епохата. С еднаква тревога той ще потърси отрязаните нишки на истинското другарство, живия спомен за загиналите борци, способността ни да обичаме истински или ще напише внезапно, «между другото», една «Песен за гръмоотводите» или едно «Смешно стихотворение», които ще ни накарат за малко да затворим книгата и да помислим много неща и за другите, и за себе си. Ще ни разкаже вестникарската си одисея на скитащ кореспондент, но не за да си припомним миналото, а за да постави категоричен проблем — за човешкото доверие, за смисъла на човешкия живот. Не се изненадвайте и ако посочи към подземията на гробниците, където има за разкрасяване мъртви кумири.

Понякога ни изненадва непривичната камерност, макар и разрушена, на стихотворения като «Майка ми в рая», «И ето...», «Недопустимост», «Тогава», «Аз и твоите сънища», «Метаморфози», «Развръзка», «Тъмничари» и др. Къде е звездният Левчев — ще се запитаме. Но той е пак тук — в мащабността на чувството, в безпощадността на самоприсъдата, в нравствения максимализъм — такъв, какъвто е навсякъде.

Не случайно в антологичното си издание той поставя «Магелан, Магелан» чак във втората половина на книгата. С това иска да ни каже, че и хлапакът романтик е жив у него, дори по-жив от всичко друго, щом може да изнесе рецитал пред празния стадион и пред звездите. Защото романтиката е великата родилка на нашето време и само тя може да бъде негов закон. И пряко отчуждението, пряко електронните и неевклидовите разузнавачи ние пак тичаме през преспите безразличие и насмешки. И ни остава могъщата утеха:

Но няма машини
и няма електричество —
към полюсите на любовта
само ний правим път.

(„Алиенация“)

Тази романтика и тази любов ще ни запазят способността да се учим как се пишат стихове в земята на убитите поети, да бъдем кратки, но нужни като стиховете си, да търсим яснотата на нещата и да съхраним в сърцата си безсмъртното хайдушко биле. Те ще ни научат и да мразим всички скривалища, все едно от какво са направени — «от бетон или от фанфари, от рими или от глупост»...

Романтичната художествена концепция на Левчев има това важно предимство, че постига най-прекия и най-точен контакт с читателя. Понякога ни се

струва, че поетът неканен и безцеремонен се втурва в нашия свят, за да раздвижи там всичко и да настрои опннатите ни нерви на своя строй. Естествено — реагираме. И най-често, поне пред себе си — според познатия закон на Нютон. Но в следващия миг осъзнаваме, че противодействието е ненужно, защото Левчев не ни е казал бог знае какви нови и странни неща, а в най-добрия случай само ни е помогнал да стигнем по-бързо до тях. Откриваме, че сме ги знаели, но все пак той ни е подсказал това. Ето защо често ни се струва едновременно и безкрайно ясен, и малко мъглив. И категорично неопровержим, и спорен — така, както сме неопровержими и спорни пред самите себе си. Но в края на краищата признаваме, че Левчев е интересен, че Левчев е съвременен, че Левчев е талантлив поет.

И винаги изпитваме чувството, че в неговите стихове има някаква своеобразна концентрация на рационална енергия — тя ни атакува тежко, неотстъпно, на глед дори често и хаотично. Понякога тези рационални взривове като че ли се затрупват един друг и трудно можем да различим специфичния им глас и да определим точната им интонация. Още повече, че както ни подсказва и сам поетът, неговите мисли идват «внезапно», бързо и неочаквано и винаги могат да ни заварят неподготвени. И дори да ни се сторят алогични. Понякога мълниеносно блясва една внезапна иронична усмивка — хаплива и злобна, — както казва и сам той, а ние се чудим — каква е тая тлъста опашка от комета, от която трябва да се пият за самочувствие по две лъжици преди сбиване. Левчев разчита на средна рефлективна способност и подвижна асоциативност и у читателя и затова се стреми съзнателно към такъв стил, който да бъде максимално близо до вътрешния строй на мислите и асоциациите му. Зад външната «телеграфност» и понякога трудно уловима свързаност на думите ще открием дълбоката връзка на мислите, понятията, образите. В ранните си стихотворения именно в този смисъл Левчев беше «по-ясен», «по-традиционен». Разбира се, това разделяне е условно, защото и у късния Левчев ще открием немало хубави стихотворения, почти неангажирани с характерната за него богата и подвижна асоциативност, но родени от дълбоко човешко и поетично вълнение. Ето «Пролетен укор» — едно стихотворение, написано непретенциозно, сякаш на един дъх, без дълбоки рефлексии, но с неизмерима болка. Отива си нещо хубаво от нас, няма го вече искрено приятелство от детските години и „споменът звучи като ирония». Какво е това? Сантименталност? Не е ли малко непривичен за твърдия глас на Левчев този тон? В същност именно тук ще открием някои от най-характерните страни на поета — способност да улавя проблемите в тяхната дълбочина, в тяхната човешка измеримост и да ги разрешава художествено. Левчев тук е не по-малко твърд, не по-малко безкомпромисен и безпощаден както към другите, така и към себе си. Но не е външно декларативен, не е показен. Разтревожен, но съдържан, овладял и надмогнал болката, той ще произнесе присъдата:

Нека този укор да забие
всички лястовичи остриета
в твоето сърце
и в моето.

И ако не ни остава друго,
да ни свърже болката поне.

Възхищава тази способност на Левчев да скрива една голяма мисъл зад външно съвсем непретенциозна форма, колкото и парадоксално да звучи в случая това и колкото и в разрез да е то със създадения у нас навик да мислим едва ли не обратното за неговия стил. Готови сме почти да отменим тази кратичка фраза «И ако не ни остава нищо друго, да ни свърже болката поне» и дори да я

приемем като компромисно разрешение на един проблем, смятан от философите за неразрешим, та няма да бъде голям грях, ако и Левчев потърси някакъв начин да се измъкне от него. Дори мимоходом ще си помислим, че друг би поставил един лозунг накрая, който ще придаде застраховашата казионност и ще изкупи еретичеството на предпоследната строфа за безсмислието на «всичко съчинено» и «всичко построено» пред прерязаните вени на човешкото приятелство. Но къде щеше да остане истината? Къде щеше да остане искреността на дълбокото вълнение? Щяха да се загубят така, както се губят в някои неизстрадани стихотворения на Левчев. А сега те са тук в оная болка, която трябва «да ни свърже». Трябва да ме заболи мен, да те заболи теб, да ни заболи всички нас, за да спасим ония жестоко прерязани вени на доверието, от които изтича човешката топлина. Казано е не гръмко, но твърдо; тихо, но властно — и отзвучава последният акорд на една голяма болка, събрал горчивата и сила. Тази простота, овладяност и умъдреност на чувството и мисълта ще открием и в «Диалектика на природата», «Позиция» и в редица други стихотворения, където именно вътрешната динамика и мощ на художествената идея се превръщат в най-голямото постижение и най-силното оръжие на поета.

По специфичния негов път на изненадваща асоциативност, изградена много често върху контраста и взаимоизключващия признак, до нас достигат образи и неочаквани сентенции, които държат мисълта ни винаги нашрек — като разузнавач в чужда територия, който не знае откъде ще се изгърми. Вярно е и че понякога причудливите зигзаги на тази асоциативност се превръщат в игра, в самолюбуване на способността да се откриват неочаквани връзки и образи, но не това е определящото, характерното за образната система на Левчев. В бързата смяна на чувства и рефлексии има нещо от импресионистичната подвижност, но липсва импресионистичната лекота на емоциите. Има мигновеност, но категоричност и тежест на мислите.

Всичко това наложи и не можеше да не наложи в поезията му свободния стих — с възможностите за по-разнообразна интонация и по-независима ритмика, за свободна диспозиция и подчертаване на рационалния център на стиха. Категоричността на мисълта наложи специфичния мъжествен стих на Левчев, едновременно суров и романтичен, създаващ понякога и впечатление за недообработеност. Припriadаната интонация отговаря най-добре на вътрешната динамика на чувството и това създава рязката задъханост на речта. Тя най-добре хармонира и на непреодолимата нужда на поета от събеседник. Левчев винаги се обръща към някого, винаги спори с някого, винаги предизвиква някого. В отделни случаи тази директна ангажираност се превръща в поза, но и тогава тя е реакция на царуващата през определен период безлична и почти нестигаща до душиите на хората плакатна поезия.

Отблясъци на своеобразната Левчева поетическа инвентивност и стил можем да открием още в някои от първите му стихотворения — в «Песен за Гарсиа Лорка», «Новогодишна наздравица», «Романтична балада». Но все пак тя се създаде и се наложи в следващите книги. Един по-подробен идейно-стилистичен анализ би разкрил редица интересни моменти в това, което наричаме специфично негов стил, негова образна система. В стихотворенията му често има един детайл (може да е и само една дума), който се явява внезапно, осмисля всичко казано до него. Както в една увертюра изведнъж прозвучават няколко такта от ритъма на главната мелодия и ние вече сме подготвени за нейното идване, настроили сме всичките си сетива в най-точния и най-хармонизиращ строй, за да я възприемем активно и цялостно.

Много често Левчев търси свои композиционни решения и така например се появяват неговите многопоантови стихотворения «Вечерни момчета», «Недейте обвинява нашто слънце», «Самочувствие», «Стенвестник с момиче и звезда»

и др. Или пък стихотворението завършва с няколко полутона от основното настроение с почти незначителна на глед, но носеща дълбок смисъл замяна на някои думи (например звезди със сълзи в «Плач за разрязаните крачоли»). Но така е много по-убедително, отколкото гръмогласният лозунг или излишната поанта, както е в «Смешно стихотворение», където последните няколко стиха почти развалят хубавата творба. Понякога в края на стихотворението поанта може и да няма, но вътре в него има няколко идейно-емоционални акцента, които обобщават казаното до тях в една сентенция и често стихотворението би могло да свърши дотук. Но авторът продължава — още няколко такива «вътрешни» стихотворения и се получава едно цяло, една завършена творба. В «Самочувствие» има едно неочаквано и кратко отклонение — за родословията на «синьокръвните династии». Но то изпълнява ролята само на допълнителен момент, художествено обогатяващ стихотворението, без да се превръща в нов идеен център. Основната тема е изведена докрай и се е получила завършена, единна творба. Не е така обаче в «Стенвестник с момиче и звезда.» Както и в някои други случаи, увлечен от подвижната си асоциативност, Левчев в един момент изпуска основната нишка на мисълта си и тръгва в някаква нова посока, без да разбере, че връзката с това, с което е започнал, е вече скъсана. И тук се получава една ода на петолъчката, която спокойно би могла да бъде отделно стихотворение, недопринасящо почти нищо към казаното вече за момичето и звездата.

Има отделни подобни моменти и в други стихотворения. Подвижността на мисловните връзки просто подвежда и решителния момент изневерява. Остават някои образи, които поетът не е имал сили да премахне, защото са му се сторили интересни, въпреки че и самият той — сигурен съм — не винаги би могъл да защити убедително съществуването им в стихотворението. В други случаи добавяме някаква връзка между тях и основната мисъл, но твърде далечна и неясна, и разбираме, че е прескочена оная граница на понятност, която трябва да съществува, когато се поднася стихотворението на читателя.

Понякога лозунговите фрази са привидно лозунгови и носят богатия подтекст на творбата, но има стихотворения, в които те разрушават художествената тъкан — така е в «Мойто желязно легло», «Внезапни мисли», «В припадък на ярост» и др. Тогава се получава оная книжна декларативност, за която така много е обвиняван Левчев. Във «Внезапни мисли» ни възбужда само първата половина на стихотворението, където през «внезапно размразените» човешки очи на принцесата на уличната дързост достигаме до дъното на една дълбока драма, видяна в нейния истински, неподправен трагизъм. Но изведнъж драмата спира, сцената опустява и отнякъде на рампата изскача поетът, за да декламира лозунги на тема комсомолска книжка. Спираме да слушаме гръмогласните заклания някъде по средата и се връщаме да си припомним няколко реплики от истинската драма, които ще ни кажат много повече за комсомолската книжка:

Момичето престана да се смее.
Извади бавно книжката червена.
Отвори я.
И се загледа в нея...

О, тез очи —
внезапно размразени!
За първи път
те искаха да спрат
това, което бързо си отива.

Навън
все тъй прехвърчаше снегът. . .

И ний стояхме мълчаливи.
Една минута.
Две минути.
Дълги.
Безкрайни
Като сенките на залез. . .
И пареше прощалното безмълвие.
И на съзвите острите кристали. . .

Воден по криволиците на една подвижна и безспорно интересна инвенция, Левчев не винаги съумява да направи необходимия строг подбор и тогава се получава многословие, а ние се питаме какво ли иска да каже поетът, когато изведнъж разбираме, че той в същност повтаря това, което вече е казал с две думи.

В стихотворенията на Левчев за Кремиковци има едно неособено сполучливо — «Първа доменна», — но два стиха от него насочват директно към онази «кремиковска» позиция на поета, която отличи неговите стихотворения от безличния помпозен тон на цялата книжна буря от дитирамби за Кремиковци:

С грохот работят машините,
безшумно работят сърцата.

Вярно е, че и Левчев написа няколко стихотворения, в които външният патос и декларативността заместиха истинската поезия. Тук бих посочил още и отделни моменти от «Крадец на огън», «Големият човек», «Кремиковско начало», «Предистория» и др. Какво друго, ако не голи декларации са лозунги като «Кремиковци! Прелюдия стоманена!»?

Но не такива стихове зашищават истинската «кремиковска» позиция на Левчев. Пътя към тази позиция поетът откри в оная «безшумна», но вярна работа на сърцата, която започна със засяването на голямото строително поле не с жито, а със семената на мечтите. Този път минава не по контурите на външното величие, а през очите и сърцата, за да отгатне бъдещето най-точно. Защото само очите могат да раждат бъдещето и само сърцето — да посочи смело трудната пътека към красотата («Кремиковско начало»). И тук, където се ражда бъдещето, и в Тракия, където «в тъмната стара равнина срещу дъжда и хапещия вятър» се строи завод за светлина, хората губят чертите на бащите си и започват да приличат на своите синове, на утрешния ден. Не случайно в «Предистория» Левчев търси връзката между първите багери в още празното кремиковско поле и първата «руска луна». Започва нова ера — останалото е предистория. Точния пулс и координатите на тази нова ера в душите поетът пренесе в двете най-хубави наши стихотворения, написани за Кремиковци — «Колко струва билетът за Кремиковци» и «Балада за уморените жени».

Спомни си всички думи, лесно казани!
Спомни си всички странни обещания!
Проверката на чувствата настъпи. . .

Ще отговаряме за всички гръмки клетви и възторзи, за она високопарен «ентузиазъм», който така често ни пречи да погледнем неподправеното, нефалшивото величие в очите и благоговейно да се преклоним пред него. Ще отговаряме за дитирамбичната буря. А за това е достатъчно да дойдем и само тук — на новата и сурова спирка с разкъсано от бури разписание и да се наредим тихо зад мълчанието, съмнението и мечтите, чакащи с нас рейса

за Кремиковци и знаещи най-добре цената на билета му. И дори да не запитаме тъмните гърбове за тази цена, все ще кажем или ще направим нещо, което да ги накара да се обърнат към нас като силуетите на старите стрелбища или по-вярно — като черни дула на тежки оръдия. И непременно ще се разсъмне от

очи,
очи,
очи,
в които са написани
на всички разстояния цените.

Защото тук има колкото щете и от донкихотовците на комунизма, и от тракийските строители, които носят чертите на бъдещето, и от момичетата от мъжките квартири, и от ония момчета, дето им е омръзнало да обръщат нотите на пианиста. И най-важното — ще ни познаят веднага, моментално ще разберат, че сме отишли там, за да «напишем» нещо за Кремиковци. Защото и като отидем там, ще бъдем най-често като оня, който въпреки че е изгубил ключа си на тъмното, го търсил само под уличната лампа, че там се виждало — така и ние ще търсим истината за Кремиковци само на отчетните събрания и в дописките на ентузиазиранияте кореспонденти, които обикновено търсят ключа само под лампата. И нищо, че ще ни бъде трудно да съберем всичко свое скъпо, за да платим билета си до Кремиковци — важното е, че ще научим цената му — най-точната.

Фалшив е гласът на оная литература, която търси героизма на времето във от човека — в красивите лозунги и в помпозните думи. Такава литература е обречена на безплодие, тя увисва в празното пространство между писател и читател и остава извън своето време — въпреки непрестанните ѝ клетви и обратното. За нещастие ние и създавахме, и все още създаваме и такава литература. Разбира се, не тя определя облика на нашата социалистическа литература, но тя съществува — чрез нови писателски имена и чрез редица утвърдени, «видни» наши писатели, за които критиката твърде рядко казва по някоя остра дума. Ето защо у нас ще се намерят купища славословия за Кремиковци, казани много често и от авторитетни писателски катедри и неказващи нищо. Пустословия, родени от пустомислие. Човекът създаде Кремиковци за човека и за него трябва да се пише, за да не остане написаното в онова празно пространство.

Левчев потърси истинските измерения на строителното величие именно във величието на човека строител. И не го откри най-успешно в «Големият човек», въпреки че го качи на най-високата площадка на доменната пещ и го накара да си запали цигарата от залеза и да се надсмива на нашата игра

на къщички,
на пози,
на автомобилчета,
на думи,
думи,
думи
и на безсмъртните стражари и апаши.

Откри го в онези зидари, инженери, крановици, които спят уморени по нарите на огнената нощ на ТЕЦ «Марица» и без да знаят, започват да приличат на бъдещето. Откри го в ония кремиковски копачи, които отиваха при огъня не за да го сравняват със себе си, а да му подадат дланите си «като на врачка» и просто да се сгреят, за да могат отново да държат здраво кирките и лопатите. Откри го в простата и естествена човечност на ония стругарки, които се вълнуват повече от това, че шалът на манекенката от модното ревю

върху сандъците ще им отива и на тях, отколкото от мисълта, че са герои и че творят епоха — те охотно отстъпват тази мисъл на нас. Откри го в истината, че в същност ние всички сме строители, и което е още по-важно:

Ний не сме герои положителни.

Ний не сме герои отрицателни.

Ний сме хора.

Откри го в истината, че непременно ни трябваше «този страшен съд пред самия праг на комунизма».

Затова най-важното предимство на поезията на Левчев е, че тя е цялата в нашето време и спори задъхано не само с него, но и със себе си — за да търси винаги най-точните измерения на неспокойната душевност на съвременника и на своята способност да ги открива.